

Phoenix

BERT WAGENDORP

PHOENIX

DE MEMOIRES VAN ABEL SIKKINK

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Eerste druk, februari 2022

© Bert Wagendorp

Omslagontwerp Nico Richter
Omslagfoto Sarin Images/GRANGER
Typografie binnenwerk Perfect Service
Auteursfoto Marcel Krijgsman
Productiebegeleiding Tim Beijer
Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 932 5618 7

NUR 342

www.uitgeverijpluim.nl

De uitgever heeft getracht alle rechthebbenden op copyright van foto- en illustratiemateriaal te achterhalen. Zij die desondanks menen aanspraak te kunnen maken op deze rechten, kunnen zich tot de uitgever wenden.

Voor mijn geliefde Wilma

‘We talk of “facts” in history. What are facts? A good deal that gets written once is repeated and repeated, until the future comes to swear by it as a gospel.’

Uit: *Walt Whitman Speaks, his final thoughts on life, writing, spirituality, and the promise of America*

Herinneringen zijn schepen die opdoemen uit de mist, voor even haarscherp, waarna ze weer vervagen en je alleen nog hun contouren ziet, als ze al niet helemaal verdwijnen. De geest doet zijn werk, vult ze aan en kleurt ze in. Wat je voor je ziet als de omtrekken van een Amerikaanse bark, waren misschien die van een klipper. Laat het een bark zijn, zodat het verleden vorm krijgt – als het een klipper was, is dat ook niet erg.

Herinneringen zijn nu eenmaal onbetrouwbaar en onvolledig. Ze behoren tot het domein van de leugen.

De fluittoon in mijn oor is er sinds Shiloh,* maar wat bewijst dat?

Ik heb lang gewacht met het opschrijven van deze herinneringen. Ik wilde er al mee beginnen toen Catharina-Jane nog leefde, ze overleed in het eerste vredesjaar na de Grote Oorlog, toen de Spaanse griep de wereld teisterde. Alsof er nog niet genoeg was geleden en er nog wel wat doden bij konden. Hoeveel waren het er? Vijftig miljoen, honderd miljoen? En waarom moest Catharina-Jane tot de slachtoffers behoren? De mens is egoïstisch, ik ook. Die miljoenen, een getal. Maar haar kon ik nog niet missen. Ze was veel jonger dan ik, het had andersom moe-

* De Slag bij Shiloh, op 6 en 7 april 1862, vond plaats bij het witte kerkje van Pittsburg Landing in Tennessee, dat Shiloh Church heette. Het was tot dat moment de bloedigste veldslag in de Burgeroorlog, er vielen bijna 24 000 doden en zwaargewonden.

ten gaan. Maar zoals in mijn leven al veel vaker was gebeurd, ontsprong ik de dans.

Ik schrijf dit in het jaar 1935, bijna een eeuw na mijn geboorte. Wonderlijk genoeg ben ik nog fit: elke ochtend wandel ik hetzelfde rondje, 4,5 mijl door Central Park. Ik doe dat kalm, soms zie ik iemand rennen alsof de dood hem op de hielen zit. Maar ik heb nog maar één reden om voor hem te vluchten: het voltooien van dit verhaal. Soms droom ik dat mij het noodlot is toebedeeld de eerste onsterfelijke mens te zijn, nachtmerries waaruit ik drijfnat en in paniek ontwaak.

Ik stelde het schrijven van mijn levensverhaal uit, omdat ik de dingen nog niet definitief wilde maken. Een verhaal is een momentopname, intussen gaat de wereld verder; een einde is kunstmatig, je zet een punt, waar alles gewoon doorgaat. Krantenredacteuren hebben mij vaak vervloekt, omdat het stuk waarop ze zaten te wachten maar niet doorkwam. Maar ik vreesde dat de gebeurtenissen mijn verhaal zouden inhalen en wachtte, zodat ik het nog kon aanpassen en actualiseren en dichter bij de waarheid zou komen. Die twijfel heeft me grote scoops gekost en de beide Bennetts tot wanhoop gedreven.

Ik ben getuige geweest van gebeurtenissen die het verloop van de geschiedenis hebben beïnvloed. Ik heb me vaak verbaasd over de weergave ervan door historici: niet meer dan een korte samenvatting van wat zich had voorgedaan die met de werkelijke gang van zaken meestal weinig van doen had.

Mijn kinderen zijn overleden, er zijn zelfs al kleinkinderen gestorven. Waarmee ik niet wil zeggen dat het leven mij hard heeft getroffen; de dood heeft mij niet tijdig tegen het verdriet beschermd, dat is alles.

Voor mijn achterkleinkinderen zijn mijn herinneringen mythes, de tragische stichtingsmythes van de Sikkinks in Ame-

rika. Alleen mijn kleindochter Pauline luistert geduldig als ik haar vertel over de gebeurtenissen uit mijn leven, maar zij is een bijzondere vrouw. En zelfs bij haar bekruipt me soms het gevoel dat ze haar medelijden met een oude man oren geeft.

Ik was in de wieg gelegd voor een armoedig, rimpelloos en maar door weinigen opgemerkt leven. Dat is het niet geworden. Ik ben getuige geweest van grote gebeurtenissen en verschrikkingen; ik heb personen die allang de status van legende hebben verworven gekend als mens. Ik heb met ze gesproken voor het zicht op wie ze echt waren door hun roem in nevelen werd gehuld. Ik wil die verhalen niet meenemen in mijn graf; de mens begraaft, met zijn doden, al veel te veel verhalen.

Het duurt lang voor een mens kan aanvaarden dat het leven komt als de branding, met eb en vloed, met schuimkoppen of spiegelglad, dat er niets achter steekt, geen plan, geen schema, geen voorzienigheid, geen keuzes, louter toeval.

Welnu, lezer, dit is wat mij in mijn lange leven is overkomen.*

* Hoe de Engelstalige memoires van Abel Sikkink in mijn bezit zijn gekomen is een merkwaardig verhaal dat ik misschien ooit nog eens naar buiten zal brengen. Laten we het er voor nu op houden dat het toeval was, hoewel het feit dat Abel Sikkink een neef was van mijn betovergrootmoeder Hannah Sikkink een rol speelde. De twee hebben elkaar overigens nooit gekend.

Mijn moeder, ik kijk tegen haar op maar ze lijkt me niet te zien. Mijn twee zusjes Maria en Berta, die zoveel op elkaar lijken dat ik ze moeilijk uit elkaar kan houden en die ouder zijn dan ik. Twee jaar maar, toch kunnen ze dingen die ik niet begrijp, ze delen een boek en slaan pagina's om. Mijn broertje Antonie, die twee jaar jonger is dan ik; ik moet hem beschermen.

Ik ben drie, vier, vijf.

Mijn vader, het vuur in zijn werkplaats en het harde geluid van een hamer op roodgloeiend ijzer. 'Niet te dichtbij komen, Abeltje,' zegt hij, 'vuur is gevaarlijk.' Ik kijk naar de vlammen als mijn vader de blaasbalg bedient. 'Radmaker', een woord dat ik met verwondering uitspreek en waarvan ik de delen proef op mijn tong, het klinkt toverachtig en het smaakt. Mijn vader is radmaker, hij maakt wielen voor de boerenkarren.*

De woonkamer van ons huis, schaars verlicht, het is alsof ik mijn eerste jaren heb doorgebracht in eeuwige schemering. Ik herinner me uit die tijd geen zon, wel de geuren van een zomerdag. De sneeuw, die samenklontert onder mijn klompen, die

*De Achterhoek stond bekend om de goede kwaliteit van zijn wagenwielen. Die werden verkocht tot in Amsterdam en geëxporteerd naar Duitsland. De hoge kwaliteit had te maken met het goede eikenhout in de streek. De productie van één wiel kostte veertig uur, radmakers produceerden twee wielen per week. In het Openluchtmuseum in Arnhem staat een negentiende-eeuwse Achterhoekse radmakerswerkplaats. Ik hoopte dat dat misschien de oude werkplaats van Abels vader was geweest, maar dat bleek niet zo te zijn: hij kwam uit het Woold, niet uit Kotten.

me optilt en even groot maakt als mijn zusjes.

Ik zit op schoot bij mijn Duitse opa Anton, de vader van mijn moeder, en hij vertelt me verhalen over het légion d'honneur en zijn paard Kaiser, dat hem door een rivier vol ijsschotsen heeft gedragen. De rivier heet Berezina.* Hij draait de punten van zijn snor op en vertelt hoe ze Russische boeren ophingen en hoe die nog even spartelden voor ze stierven. Mijn oma zegt: 'Je maakt die jongen bang.'

Hij legt mijn hand in de zijne, kijkt me diep in de ogen en zegt: 'Deze hand heeft de keizer aangeraakt!'

Mijn moeder die de handen vouwt en begint: 'Onze Vader...' De pan met aardappelen op de houten tafel, de jus op ons bord, mijn vader die twee aardappelen aan zijn vork prikt en ze door de jus haalt. Hij staat op en loopt naar de kast waarop de bijbel ligt, een groot boek met bronskleurige sloten, waaruit hij voorleest; ik droom weg bij de woorden, de verhalen vol verschrikkingen.

De bijbel is later meegegaan naar Amerika. Hij is allang opgelost in Lake Michigan, in elke liter van dat eindeloze meer zitten een paar atomen van het woord van God.

Elke flard roept nieuwe op – hoeveel herinneringen bewaart een mens? Waar komt de onverklaarbare droefheid vandaan die me soms overvalt?

Meester Wolters. Hij heeft het gezien: ik ben de kleinste maar ook de slimste. Elke zaterdagochtend zit ik bij hem aan tafel, hij geeft me bijles. Ik stel vragen, het houdt niet op, en hij is de enige die dat leuk vindt. Mijn vader en moeder worden er

* De Slag aan de Berezina (26-29 november 1812). Op de terugweg uit Moskou trokken de restanten van Napoleons Grande Armée, en de keizer zelf, de rivier in Wit-Rusland over. Nederlandse pontonniërs hadden in enkele dagen een brug gebouwd van 87 meter lang en 4 meter breed. Maar Abels op gaf dus de voorkeur aan de rug van zijn paard.

tureluurs van. Ik wil de dingen begrijpen, ik wil weten hoe de wereld in elkaar zit. Ik wil weten waaróm de dingen gebeuren. Achter elke vraag zit een andere en er is een antwoord – er is een antwoord, je moet het alleen zien te vinden.

Kalle is een halve kop groter. Ik groei wel, maar hij groeit sneller.

Kalle is mijn beste vriend. De boerderij van zijn vader, de koeien en schapen en de hooizolder. De geuren, het klaaglijke geloei, het geluid van de meiden met de melkemma's. De bedstee, ons rovershol.

Meester Wolters die voorleest uit een boek over een man die op een eiland woont. Ik weet niet wat een eiland is; water, zegt meester Wolters, om een eiland ligt allemaal water. Ik probeer het me voor te stellen, maar er zijn bij ons geen eilanden, het enige water is de beek bij de watermolen.

Winterswijk, mijn wereld, de enige wereld die ik ken. Een grote jongen die tegen me zegt: 'Van wie ben jij er eentje?' Wat bedoelt hij? Ik weet niet wie ik ben of van wie.

We eten paardenbonen, oude erwten, rijst met kaneel of grutten met stroop. Niets anders. De aardappelen zijn op.* Mijn moeder die bidt: 'Geef ons heden ons dagelijks brood.'

* In de hete, natte zomer van 1845 merkten boeren dat het loof van hun aardappelplanten bruine vlekken vertoonde. Niemand begreep wat er aan de hand was. In 1846 bleek de rogge te worden aangetast door een schimmel, die 'roest' veroorzaakte. In datzelfde jaar aten miljoenen muizen de schaarse voorraden tarwe op en werd gesproken van 'de drie Plagen van de Achterhoek'. In Ierland stierven een miljoen mensen aan de honger die werd veroorzaakt door de aardappelziekte, in Nederland 53 000. In 1847 overtrof het sterftecijfer het geboortecijfer, iets wat sinds de middeleeuwse pest niet meer was voorgekomen. De regering was het *laissez-faire* toegedaan, en nam amper maatregelen. Wel werd op 4 mei 1847 een 'algemene biddag' georganiseerd, maar die hielp niet.

Mijn vader voegt er een hartgrondig ‘verdomme’ aan toe.

Er is geen brood. Mijn moeder begint te huilen.

De dominee, op zondag in de kerk. Hij is lang en heeft zwarte krullen. En hij praat. Hij praat eindeloos. Waar komen al die woorden vandaan? Hij zegt: ‘Amerika.’ Naast me zit Antonie te draaien. Het pepermuntje van mijn moeder dat zit vastgezogen aan mijn gehemelte, zo vast dat het pijn begint te doen. Het gehoest van de mannen in zwarte pakken in de rij naast de onze. Het orgel dat begint te spelen en mijn moeder die het psalmboek geopend voor me houdt.

De tafel met de bruine pan, het licht dat naar binnen valt, het dansende stof in de stralen. Mijn moeder die een woord gebruikt dat ik nog nooit eerder heb gehoord: landverhuizen. En meteen daarna een ander: ‘Amerika’. Ze zegt: ‘Iedereen gaat.’*

De vrouw van meester Wolters die een beker warme melk voor me neerzet. Ik zeg: ‘We gaan naar Amerika.’ Ik weet niet waar Amerika is en ook niet wat Amerika betekent. De meester klopt me op mijn schouders en zegt: ‘Abel, Abeltje.’ Hij pakt de atlas.

We gaan naar de hemel, maar we hoeven niet eerst te sterven. Er gaat een boot.

De contouren verscherpen zich, de stemmen worden helderder. Ik heb nog niet geleerd verbanden te zien, maar de details worden duidelijker.

Mijn vader en moeder gaan naar een avond in het Nutsgebouw. Daar is Swijtink.** Na die avond staat het vast dat we gaan

* In 1846 was 32 procent van de Nederlandse emigranten naar de v s afkomstig uit Winterswijk of een van de buurtschappen daaromheen. Het gebied raakte letterlijk ontvolkt en werkgevers riepen om maatregelen, er dreigde een tekort aan arbeiders.

** Willem Swijtink was agent voor de Rotterdamse cargadoor Wambersie en Crooswijk, die op provisiebasis passagiers voor de reis naar de v s ronselde.

vertrekken. Aan tafel gaat het alleen nog over Amerika. Tot mijn vader een keer uitvalt en zegt dat hij het er niet meer over wil hebben.

Mijn moeder met een brief die ze voorleest. Van iemand die er al woont. Mijn vader staat op en loopt weg.

Ik kijk naar hem, hij is gestopt met praten. Zelfs in de werkplaats zegt hij niets meer.

Hij heet Matthijs, maar mijn moeder zegt altijd Thijs. Gre-ta, noemt hij mijn moeder, ze heet Margaretha. 'Jouw moeder is een Pruis,' zegt een jongetje op school. 'Jij bent een halve Pruis.'^{*}

Meester Wolters die vertelt over 'de horigen'. Slaven. Ik weet niet wat horigen zijn en slaven ken ik alleen uit de Bijbel. 'Jouw grootvader was nog een horige,' zegt hij. Thuis vraag ik het aan mijn vader. Die knikt, maar hij geeft geen antwoord op mijn vragen.^{**}

Hij was actief in het oosten van Nederland. In 1847 kostte de passage naar Amerika 45 gulden per volwassene, ongeveer drie arbeidersmaandsalarissen. De *Arnheemsche Courant* schreef in 1847 dat de emigratiehause in de Achterhoek deels kon worden toegeschreven aan de activiteiten van Swijntink.

^{*}In de Achterhoek noemen oudere mensen Duitsland nog altijd 'Pruisen'. Je kunt als Duitser twee wereldoorlogen hebben ontketend en zes miljoen Joden over de kling hebben gejaagd, in de Achterhoek blijven ze je gewoon 'Pruus' noemen, alsof Frederik de Grote nog aan het bewind is en Hitler nooit heeft bestaan.

^{**}Het systeem was middeleeuws en werd in de Achterhoek en Twente pas afgeschaft met de komst van de Fransen, aan het eind van de achttiende eeuw. De horige was eigendom van de grootgrondbezitter. Hij was de beheerder van het grondgebied, de scholte, herendiensten verschuldigd. Hij mocht alleen trouwen met een vrouw die tot hetzelfde landgoed behoorde, of hij moest zich eerst vrijkopen. De scholten, zelf formeel ook horigen, werden na de afschaffing van het systeem rijk en welvarend. Rond Winterswijk staan nog altijd hun grote landhuizen te pronken.

Kalle die mijn naam roept op het schoolplein. ‘Abel! Wij gaan ook naar Amerika.’ Ik ben opgelucht. Als Kalle erbij is, durf ik alles.

Zijn vader verkoopt de boerderij. Kalles vader, Benjamin Brommelstroete, gaat niet vanwege armoede en ook niet vanwege het geloof. Hij is een rijke boer, aan tafel wrijft hij in zijn handen en zegt: ‘Jongens, wát een avontuur!’

De paard-en-wagens op de Markt, naast de Jacobskerk. De vreemde knik in het dak van het schip. De grijze toren. Ik denk: kijk goed, Abel, want je zult hier nooit meer terugkeren, het is de laatste keer dat je ogen zien wat ze nu zien.

Vlak voor we vertrekken leg ik mijn handen en voorhoofd tegen de lange muur en lik aan een steen. ‘Abel!’ roept mijn moeder.

Het milde nazomerlicht dat alles zachter maakt, ook de geluiden. Het geroezemoes, het gesnuif van de paarden, het getik van hoefijzers op de kinderkopjes en het gekoer van de houtduiven in de bomen mengen zich tot weemoedige afscheidsmuziek.

Weemoed: ik kende het gevoel eerder dan het woord.

Ik buk me, pak een vroege eikel van de grond en stop hem in mijn zak.

Mijn vader heeft geld geleend van zijn broer, mijn moeder van haar ouders. We gaan met schulden beladen naar het Beloofde Land.

Mijn twee zusjes zitten naast elkaar in de wagen, met twee lappenpoppen. ‘Komen we nooit meer terug?’ vraagt de ene lappenpop met een hoog stemmetje.

‘Tuurlijk wel! Als we rijk zijn, gaan we terug naar *Wenters*,’*

* Winterswijk.

antwoordt de andere. 'Heeft papa zelf gezegd!'

Mijn broertje Antonie zit stil in een hoekje van de wagen. Hij kijkt verdrietig uit over de markt. Zijn lippen trillen.

'Tone, wat is er?' Hij haalt zijn schouders op en wrijft met de mouw van zijn kiel langs zijn gezicht.

'Bang.'

'Waarvoor?'

'Ik wil niet met de boot.'

'Ik ook niet.'

'Nee.'

'Papa ook niet.'

'Abel, waarom gaan we dan?'

Ik weet geen antwoord, ik ken het woord massapsychose nog niet.*

Mijn moeder begint met lange uithalen te huilen. Ik denk: zeg dan dat we ervan afzien, het kan nog. Mijn vader doet iets wat ik hem nooit eerder heb zien doen: hij legt zijn arm om haar schouders.

Nadat we een landweg zijn ingeslagen en het dorp verlaten, roept iemand mijn naam. Het is meester Wolters. Als onze wagen hem passeert, houdt hij zijn arm in een bezwerend gebaar omhoog. De voerman trekt de teugels aan en brengt de wagen tot stilstand.

'Ik heb wat voor je meegenomen,' zegt hij, en hij reikt me een boek aan. *De avonturen van Robinson Crusoe* staat er op het omslag onder een kleurige tekening. Voorin heeft meester Wolters in regelmatige letters geschreven: *Voor Abel. Van*

* Uit een rapport uit 1845 van de Gelderse Maatschappij van Landbouw, over de oorzaken van de emigratie: 'De zucht tot landverhuizen zal alzo wel beschouwd moeten worden als eene van die ziekten van den geest welke men dikwijls groote menschenmassa's in beweging heeft doen stellen.'

meester Wolters, ter nagedachtenis aan de mooie tijd die we samen hebben beleefd. Blijf je best doen, Abel, moge God je beschermen.

De wagens brengen ons naar Arnhem. Daarvandaan varen we over de rivier naar Rotterdam. Drie stoten op een scheepshoorn: het schip vertrekt.

‘Ik hol ut neet dröge,’* zegt de voerman die ons heeft gebracht tegen mijn vader terwijl hij de tranen uit zijn ogen veegt. Mijn vader is ook aangedaan.

Op de kade praat mijn moeder met de lange dominee met de zwarte krullen die ik ken uit onze kerk. Ze kijkt hem aan alsof ze verliefd op hem is. ‘Brummelkamp,’ zegt mijn vader. ‘Die is rijk, die hoeft niet weg.’**

Aan dek eten we brood met worst. Het regelmatige wentelen van de raderen maakt me rustig. Naast ons wijst een man met een enorme snor naar een stadje dat we passeren. ‘Culemborg,’ zegt hij, ‘daar wonen sigarenmakers.’ Hij wil nog meer vertellen, maar mijn moeder keert zich van hem af en hij zwijgt.

‘Thijs,’ zegt ze tegen mijn vader. ‘Ik denk dat mijn moeder zal sterven van verdriet.’ Het klinkt emotioneel. Mijn vader kijkt haar aan.

‘Dat zou me niet verbazen,’ zegt hij. Het zijn koude woorden, alsof hij haar pijn wil doen.

We zijn verleid door de duivel van de hoop en we gaan ons ongeluk tegemoet. Alleen weten we dat nog niet.

* ‘Ik hou het niet droog.’

** Anthony Brummelkamp (Amsterdam 1811 – Kampen 1888). Een van de leiders van de Afscheiding van 1934. Hij preekte veel in de Achterhoek en behoorde tot de grote promotors van de emigratie naar Amerika. In tegenstelling tot zijn zwager, Albertus van Raalte, emigreerde hij zelf niet. Hij was getrouwd met een puissant rijke weduwe.

Het is vroeg in de ochtend als we in Rotterdam aankomen. Op de kade krioelt het van de mensen. Ze rollen tonnen over de stenen, takelen kisten het dek op, komen uit de ruimen van de schepen met jutezakken op hun rug. Daartussendoor lopen mannen die dingen opschrijven, andere zijn op hoge toon met elkaar in gesprek. Tegen de huizen staan vrouwen in fraaie jurken en met een parasol in hun handen. Voermannen wachten op lading, koetsjes op klanten.

Voor de eerste keer in mijn leven zie ik de menselijke razerij. Ik ben niet gewend aan de chaos, de snelheid en de mateloze energie; ik ben een Achterhoeks jongetje dat vanuit een stilstaande wereld is beland in een van voortdurende beweging.

Het logement waar we het vertrek afwachten heet Herberg De Os. De eigenaar zegt dat hij vroeger slager is geweest. Hij heeft een kaal hoofd en kleine varkensogen in een rozig gelaat. Over zijn imposante buik draagt hij nog altijd de lederen slagersschort – de bloedvlekken hebben bruine eilandjes gevormd. Ik zoek naar Kalle, maar zijn vader kan zich een duurder hotel veroorloven.

Tijdens het ontbijt met water, koffie, donkerbruin brood, een stuk kaas en zelfgemaakte worst, komt een man de kleine ruimte binnen. Hij heeft halflang, blond haar en draagt een zwarte pij waarop een medaille is bevestigd. Voor hij begint te eten sluit hij zijn ogen, prevelt iets en slaat een kruis. Hij richt zich tot mijn vader en vraagt in een zangerig accent, waarvan ik nog niet weet dat het Vlaams is: ‘Landverhuizers?’ Mijn vader knikt. ‘U ook?’ De man glimlacht. ‘Ik heb mijn land lang geleden al verlaten en ga nu terug naar waar ik hoor. Wat is uw bestemming?’

‘Wisconsin. Sheboygan.’

‘Een mooie plek,’ zegt de man. ‘Ik heb veel gereisd in die omgeving.’ Hij steekt een stuk brood met worst in zijn mond. Mijn vader zwijgt.

Pieter-Jan De Smet (1801-1873).

‘Waar gaat u naartoe?’ vraagt mijn moeder.

‘Ik ga naar het westen. Naar de Rocky Mountains.’

‘Bent u priester?’

‘Jezuïet. De Smet is de naam. Ik verspreid de boodschap van Christus onder de indianen.’*

‘Indianen?’ vraag ik. Kalle heeft me over ze verteld, en dat je ze beter niet kunt tegenkomen.

‘De mensen die al in Amerika woonden voor wij er kwamen.’ Hij neemt een laatste slok van zijn koffie. ‘Met welk schip reist u?’

‘De France,’ zegt mijn vader.

‘Dan zien we elkaar aan boord. Mocht u vragen of problemen hebben, kom dan naar me toe.’

Hij schuift het bord van zich af, staat op en loopt weg; in de deur draait hij zich om. ‘Bent u katholiek?’

‘Wij zijn protestanten,’ zegt mijn moeder. ‘Afgescheidenen.’ De jezuïet heft zijn armen, alsof hij wil zeggen dat wij dat ook

* Pieter-Jan De Smet (Dendermonde 1801 – Saint Louis 1873). Vlaams missionaris en ontdekkingsreiziger. Door de indianen werd hij ‘Grote Zwartrok’ genoemd.

niet kunnen helpen, maar dat hij het graag anders had gezien. Misschien weet hij niet wat 'Afgescheidenen' zijn.*

Ik kijk in de spiegel die in onze kamer hangt, naar mijn korte zwarte haar, ogen, neus, naar de mond die iets zegt, geluidloos. Ik zie er opgewekt uit, maar zo voel ik me niet. Mijn moeder zegt: 'Abel, zo kijk je nog barsten in de spiegel!'

* De Afgescheidenen vormden een groep gelovigen die zich in 1834 had losgemaakt uit de Nederlandse Hervormde Kerk. Ze vonden dat die staatskerk niet langer zuiver in de protestantse leer was. Uit de Afscheiding ontstond later de Gereformeerde Kerk.